

פיילוט סעיף

12

עוברים מאפוטרופסות

לקבלת החלטות נתמכת

ציטוטים מהשטח

בזכ"ת
בזכ"ת, המרכז לזכויות אדם
של אנשים עם מוגבלות, עוסקת
מקרים של הגנה לנפיק אחרים בשטח

נ' | משתתפת בפיילוט

ברגע הזה, אני מודה, התחלתי לפחד. התחלתי להבין שזה לא בדיוק מה שהסבירו לי. לאט לאט הבנתי שאפוטרופוס זו שלילה טוטלית של חופש ההחלטה שלי בכל תחום. שאפוטרופוס מטפל בבירוקרטיה על חשבון הטיפול האישי. ואני - אני זקוקה מאוד מאוד להבנה אישית ואנושית.

וכך הצטרפתי לפיילוט של 'בזכות'. הפיילוט נקרא 'סעיף 12' והמטרה שלו היא לתת תמיכה לאנשים שמתקשים להסתדר לבד. במקום למנות להם אפוטרופוס שיחליט על החיים שלהם נותנים להם תמיכה שהם יחליטו בעצמם ומשאירים אצל האדם את החירות. הבחורה שתומכת בי, מיכל, באה אליי פעם בשבוע. היא חכמה, סבלנית ורגישה. היא באמת מנסה לעזור לי. אני יכולה להתקשר אליה אם יש לי בעיה. אני לא לבד. יד מושטת, זה דבר ענק.

הייתי רוצה שיבינו אותי ולא ישפטו אותי. שיקבלו אותי למרות השוני. ללא פטרניזם וללא התנשאות (בפנים אני דווקא די חכמה). שייסבירו לי האם להציע חפיסת שוקולד בהלוויה זה מקובל; שייסבירו לי במילים אמיתיות ולא בתירוצים, מדוע לא רוצים להמשיך לפגוש אותי; שירגיעו אותי כי לפעמים אני מפחדת כשאני חוצה את הכביש. כי הרעש מכאיב לי. כי הסערה מחרידה אותי. כי אני מפחדת להתעורר.

הייתי רוצה לדעת איך להתנהל כספית ביום יום. הייתי רוצה לדעת למי לפנות אם שכן פוגע בי, למי לקרוא אם הטלויזיה שלי מפסיקה לעבוד, למי לספר שאני עצובה. הייתי רוצה לשמור על חלקת העצמאות שלי.

הייתי רוצה להתחיל לחיות.

מאז הילדות אני לבד, נוסעת ברכבת במקביל אליכם. המבט שלנו נפגש דרך החלונות אבל אנחנו לא ביחד. אנחנו, אתם ואני, נוסעים על מסילות שונות. המהירות שלכם שונה. הזמן אצלכם שונה. לפעמים הרכבות שלנו עוצרות באותה תחנה. אני אוהבת את הרגעים האלה. אבל אז הרכבות שוב נוסעות והפער חוזר.

יש לי אספרגר. אני יכולה לדבר ולתקשר כמו כולם, אבל המחשבות שלי, התחושות שלי, הדיבור שלי עוברים תהליך שונה. יש לי קשיים התנהגותיים וחברתיים. יש הרבה דברים שאני לא מבינה אבל אני לא מפגרת או עם מחלת נפש. לעולם שלי, פשוט, יש הגיון אחר. כל מציאות חדשה או בלתי צפויה קשה לי, לפעמים בלתי אפשרית. להיכנס לחדר בו נמצאים אנשים אחרים, מלחיץ אותי. חוסר ודאות מכניס אותי לחרדה. קודים חברתיים זרים לי לגמרי.

אחרי שלושה ניסיונות כושלים של ליווי ותמיכה מטעם סל שיקום, העובדת הסוציאלית בתחנת בריאות הנפש אמרה לי שהיא לא יכולה לעזור לי יותר. "זה באשמתך", היא הסבירה, "יש לך בעיות בתקשורת".

ואז הגיע רעיון האפוטרופוסות. לפני הרבה שנים קרוב משפחה התעקש שאתן לו כסף ולא עמדת לי בלחצים שלו. אז הועלתה האפשרות למנות לי אפוטרופוס. וכעת, כשהעובדת הסוציאלית אמרה שאני לא יכולה לקבל יותר תמיכה טיפולית היא העלתה את הרעיון של האפוטרופוס. קיבלתי הפנייה לפסיכיאטרית. אחרי כמה פגישות היא נתנה לי תעודה שאני זקוקה לאפוטרופוס.

מתן | משתתף בפיילוט

” שלום, אני מתן, בן 22, יש לי אספרגר, אני עושה שרות לאומי בארגון קשר שנה שניה, אני עובד שם בתחומים של עזרה לאנשים עם צרכים מיוחדים, מיצוי זכויות, עזרה בענייני זכויות, סדנאות ועוד הרבה, יש לי אפוטרופסות מגיל 18 ואני חושב שאני לא צריך אפוטרופסות, כי האפוטרופסות כובל אותי בכך שהוא מגביל אותי בעצמאות שלי, כל פעם שאני רוצה לקנות משהו אני צריך לשאול את ההורים שלי, אני לא יכול לקנות דירה, להיות עצמאי, לבחור מקום עבודה, מקום לימודים, אני לא יכול להיות חופשי בחיים שלי ובגלל זה אני מרגיש שהאפוטרופסות הוא דבר מיותר בשבילי, אני הייתי מציע חוק שמגיל 18 יהיה צריך לשחרר אנשים כמוני עם צרכים מיוחדים מהאפוטרופסות ובמקום לתת אפוטרופסות לאנשים כמוני לתת להם עזרה ותמיכה בקבלת החלטות כמו שאני עושה עם המשפחה שלי ולא להגביל אותנו.

אני חושב שאני יכול להסתדר בחברה, לנהל כספים, להפעיל שיקול דעת, להיות עצמאי, אני יכול לדאוג לעצמי, אני יכול לעמוד בזמנים של מקום עבודה, אני יכול ורוצה לעשות הכל כמו כולם ולחיות באופן עצמאי והאפוטרופסות לא מאפשרת לי את זה, אני רוצה את הזכות שלי להיות אדם חופשי.”

מרים | אמא של משתתפת בפיילוט

”כשהבת שלנו היתה צעירה זה היה ברור שאנחנו צריכים לעזור לה ולתווך את העולם בשבילה. ככל שהיא גדלה ונכנסה לגיל ההתבגרות אנחנו ראינו שהתיווך הזה שהתרגלנו לעשות, באיזשהו מקום, פוגע בעצמאות שלה. היה לנו מאוד קשה לבנות מצידנו התנהגות חדשה.

איך ממשיכים להגן עליה, לעזור לה, לתווך, אבל מצד שני נותנים לה את זכות הבחירה ואת האפשרות לצמוח ולבנות עצמאות ולבנות זהות עצמית? זה מאוד קשה, אולי בלתי אפשרי.”

דבורה יוסף | הורים של משתתף בפיילוט

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”הלל הוא הילד השישי והאחרון שלנו. הוא גם הצבר הראשון שנולד לנו לאחר שעלינו לארץ. הלל נולד עם תסמונת דאון ולמד מכיתה ז' ועד היום בבית הספר 'ניצנים'. הלל אוהב ללמוד תורה וכבר סיים כמה מסכתות של משניות וגם הוא אוהב לשחות ולנגן בדרבוקה. לאחרונה הוא עבר למסגרת דיור בקהילה.

ב- 2014 צוות 'ניצנים' הפציר בי ובאשתי להתמנות כאפוטרופוסים על הגוף ועל הרכוש של הלל. ברגשות מעורבים הגשנו בקשה וללא כל רגשות מעורבים בית המשפט מינה אותנו כאפוטרופוסים באוקטובר 2014.

ואז הלל הצטרף לפיילוט 'סעיף 12' של בזכות. בתחילת הדרך, אשתי ואני שימשנו כמתווכים בין בנו הלל לבין מעיין, התומכת שלו. כך לדוגמה אם היה צריך לשנות או לבטל את מועד המפגש, אנחנו, ההורים, יצרנו קשר עם מעיין. ידענו שבכך אנחנו מגבירים את המשך התלות של הלל בנו אבל ככל הנראה מטעמי יעילות שימשנו בפועל כדוברים של הלל.

ככל שהפיילוט התקדם היינו עדים לשינויים קטנים גם בהלל וגם בנו. הלל התחיל לקבל יותר החלטות ללא מעורבות הורית ואנחנו, ההורים, ויתרנו יותר ויותר על תפקידנו כמתווכים. פריצת דרך קרתה באמצע השנה כשהלל רכש דיסק מוזיקלי בכוחות עצמו ועסק בפרטים הנלווים לרכישה בעזרת מעיין וללא ההתערבות שלנו. בסיום הפיילוט היינו עדים להתגברות הרצון הן של הלל והן שלנו לאפשר להלל לקבל יותר החלטות ולפתור 'בעיות' באופן עצמאי. הלל מבין היטב כיום שאנחנו שם עבורו אבל שאנחנו מוכנים להיות ב'רקע', בתפקיד של תמיכה.

אולי השינוי הכי גדול שקרה בעקבות הפיילוט קרה בסוף אוקטובר 2015. אשתי ואני פגשנו את צוות בזכות כדי לדבר על חלופות לאפוטרופסות ועל דרכים לצמצם את האפוטרופסות הטוטליות שיש בידינו כיום.

אנחנו עדיין בתחילת הדרך אבל קיבלנו כלים לאזן בצורה טובה יותר בין הרצון להגן ולתווך ובין הרצון לקדם ולאפשר.”

גילוי | תומך במסגרת הפיילוט

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”אני מלווה משפחות במסגרת עמותת ‘פעמונים’ זה שנים. במסגרת הליווי אני מסייע למשפחות בתהליכי קבלת החלטות בנוגע להתנהלות הכלכלית שלהם. אני גם מתנדב בעמותת ‘מנטור לחיים’ שמלווה חיילים בודדים בצאתם לאזרחות.

הרעיון של מנטורינג קיים בזירות חברתיות רבות בישראל ומשום מה כשמגיעים לאנשים עם מוגבלויות עולה האפשרות של אפוטרופסות במקום גם שם לתת תמיכה בקבלת החלטות. תמיכה בקבלת החלטות היא קהילתנות במיטבה, הדרך לראות, להכיר ולשלב אוכלוסיות שתמיד היו בקצה המנוכר של החברה.”

רונית | אמא של משתתף בפיילוט

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”שמי רונית. אני אמא של מתן. אני ובעלי היקר מוננו להיות אפוטרופסיים של מתן כשהיה בן 18 על פי בקשתנו. הבקשה הייתה חלק מתהליך רגיל שעוברים הורים כמונו במסגרת החינוכית שמתן למד בה אז. מתקרבים לגיל 18. עושים אסיפת הורים ומפגשים שעיקרם: פטור מהצבא ותהליך מינוי אפוטרופסות. וכמו שכל ההורים עשו תהליכים אלה אז, גם אנו נשבנו ועשינו את התהליך הזה למינוי אפוטרופסות. היום אני כועסת מאוד על עצמי על שעשיתי זאת. רואה בזה את אחת מהטעויות הכי גדולות בחיים שלי. מביאה לכם את הסיפור שלנו כדי להראות שמאחורי החוק הזה והמילה הזו "אפוטרופסות" יש חיים. מביאה לכם את הפנים של זה. מביאה לכם מה זה אומר להיות אדם תחת אפוטרופסות. ומה שאני חיה היום זה שאני, האמא של מתן, הבן היקר שלי, האדם שהכי יקר לי והכי אוהבת אותו גרמתי במו ידי לשלילת הזכות הכי בסיסית שלו כאדם: הזכות לחירות...

האפוטרופסות כובלת את האדם. האפוטרופוס מגבילה את האדם. אינה מאפשרת לו להיות עצמאי ובעצם האדם שיש לו אפוטרופסות אין לו זכות להגיד מילה על חייו. הוא "לא נחשב". האפוטרופוס מנהל לו את החיים!

מתן ואנשים כמותו זקוקים בסה"כ לתמיכה בקבלת ההחלטות. אין את זה היום בחוק. בחוק יש רק שתי אפשרויות: אפוטרופסות או לא. יש מגוון של דרכים לתמוך בהם חוץ מהצעד הקיצוני הזה. אנשים רבים כמו מתן, יכולו היום לאפוטרופסות כיוון שאין להם אפשרות אחרת. הגיע הזמן להכניס שינוי בחוק.”

(מתוך דברים שנשאה בועדת חוקה בכנסת)

”כאשר אנחנו ממנים למישהו אפוטרופוס אנחנו בעצם אומרים לו שאין לו שום שליטה על הכסף שלו ולמעשה, בעקבות זאת, אין לו שליטה על רבים מתחומי החיים שלו. החיים שלך כאדם שמינו לו אפוטרופוס נעשים לפעמים מאוד דלים.

אתה לא יכול להרשות לעצמך כמעט שום דבר שהאפוטרופוס לא רואה בו צורך, גם אם בשבילך זה צורך חיוני.

זה הופך את החיים שלך להרבה יותר ריקניים ומשעממים, ולזה יש השפעה לא טובה על הבריאות הנפשית שלך. כאשר אתה מסוגל להשתמש במשאבים שלך ולקבל את ההחלטות שלך, וגם לעשות את הטעויות שלך, החיים שלך נעשים יותר עשירים ומורכבים, יש לך למה לשאוף ולאן להתקדם.”

השופטת אספרנצה אלון

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”בראייה לעתיד, צופה אני כי יישום המודל [של קבלת החלטות נתמכת] בשטח יביא עמו תהיות וקושיות - טשטוש הגבולות בין מודל זה לבין המודל הקיים והשמרני - אפוטורופסות, מצבי משבר בין התומך לבין הנתמך, האם יש להעדיף תומך מקצועי וחיצוני או שיש ליתן עדיפות לדמות מוכרת, האם המודל המוצע מעניק ליווי תואם למקרים בהם הפן הרכושי מורכב יותר או שיש לאמצו רק במקרים בהם ההכנסה מוגבלת וידועה ועוד שאלות שיעלו ויבואו מתוך הנסיון בשטח.

יחד עם זאת אני בדעה כי יש לאמץ וליישם מודל זה המעניק אוטונומיה למבקשת, מכבד את כבודה ועצמאותה תוך הגנה מידתית...”

מתוך פסק דין תקדימי משנת 2015
בייצוג הסיוע המשפטי ויד ריבה
(א"פ 15-01-43640)

”למעשה במפגשים, כשאני בא
כתומך בקבלת החלטות, יש היפוך.
אם עד עכשיו ברוך היה שקוף בעיני
המערכת, עכשיו אני הופך לשקוף.
מה שנמצא בלב העניין זה ברוך
והרצונות שלו וההחלטות שלו.
אני מגיע נטול כל אינטרס ונטול כל
עניין. אני בא לשרת את הדבר הזה
שנקרא **רצון**.”

ברור | משתתף בפיילוט

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”אני נתקלתי לאורך השנים בהרבה אנשים שנראים אולי מוזרים. אבל בכל מקרה אסור לשלול מבן אדם את הזכות הבסיסית לנהל את העניינים שלו.

ואם הוא יגיע למצוקה אז שיטפלו לו במצוקה, למה לגרום לולהיות במצוקה עם זה ששמים עליו אפוטרופוס עוד אחרי שהוא במצוקה?”

ברכה | משתתפת בפיילוט

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

”אני חושבת שטוב לתת לכל אחד/ת להתנסות וללמוד איך להיות יותר עצמאי/ת ממה שאפשר להיות. אני מאוד נהניתי לקחת אחריות על עצמי ועל הרצונות שלי, גם לעמוד על הרצונות שלי וגם לא לתת לאפוטרופוס שלי להוריד לי את הראש כי גם לי יש חלומות ורצונות כמו כל אחת. חבל שנגמר.”

סעיף 12 לאמנת האו"ם בדבר זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות

סעיף 12: הכרה שווה בפני החוק

1. מדינות שהן צדדים שבות ומאשרות כי לאנשים עם מוגבלויות הזכות להכרה בכל מקום, כבני אדם בפני החוק.
2. מדינות שהן צדדים מכירות בכך שאנשים עם מוגבלויות הינם בעלי **כשרות משפטית שווה** לזו של אחרים, **בכל היבטי החיים**.
3. מדינות שהן צדדים תנקוטנה אמצעים הולמים כדי להבטיח לאנשים עם מוגבלויות **גישה לתמיכה** שהם עשויים להזדקק לה, על מנת לממש את כשרותם המשפטית.
4. מדינות שהן צדדים תבטחנה כי כל האמצעים הנוגעים למימוש הכשרות המשפטית יכללו הגנות הולמות ומועילות למניעת ניצול לרעה, בהתאם למשפט הבינלאומי של זכויות האדם. הגנות אלה תבטחנה כי **אמצעים הנוגעים למימוש הכשרות המשפטית יכבדו את הזכויות של האדם, את רצונו ואת העדפותיו**; יהיו נטולי ניגוד עניינים והשפעה בלתי הוגנת; יהיו מידתיים ומותאמים לנסיבותיו של האדם; יחולו לפרק זמן קצר ככל האפשר ויהיו כפופים לביקורת סדירה של רשות או גוף שיפוטי מוסמכים, עצמאיים וחסרי פניות. היקף ההגנות ייקבע באופן יחסי לדרגת ההשפעה של אמצעים אלה על זכויותיו וענייניו של האדם.
5. בכפוף להוראות סעיף זה, תנקוטנה מדינות שהן צדדים את כל האמצעים ההולמים והמועילים **להבטחת הזכות השווה של אנשים עם מוגבלויות להיות בעלי רכוש או לרשתו**, לקבוע את ענייניהם הכספיים, ולקבל גישה שווה להלוואות בנקאיות, משכנתאות, וסוגי אשראי כספי אחרים, ויבטיחו כי לא יישלל רכושם של אנשים עם מוגבלויות באופן שרירותי.